

Gevangen in de spotlights

Media en het behoud van de Britse monarchie

Jildou Blom (3453774)

Film en Televisiewetenschappen

Universiteit Utrecht

12-7-2012

Voorwoord

De scriptie die voor u ligt is het resultaat van een onderzoek naar de manier waarop het Brits Koninklijk Huis door de jaren heen de media heeft geadapteerd en welke gevolgen dit heeft gehad voor de populariteit van de monarchie. Met dit onderzoek zal ik de studie Film en Televisiewetenschappen aan de Universiteit van Utrecht afronden.

Tijdens mijn afstuderen werd mij een fulltime baan aangeboden bij het televisieprogramma *RTL Boulevard*. Dit is de reden dat ik langer dan gepland bezig ben geweest met het schrijven van deze scriptie. Toch heb ik van de beslissing om het werken en afstuderen te combineren geen spijt. Dit onderzoek bood mij namelijk de gelegenheid om mij meer te verdiepen in het onderwerp “royalty” wat mij op mijn werk als royaltyredacteur regelmatig goed van pas kwam. Andersom was het ook praktisch dat ik elke dag met het onderwerp bezig was en voor mijn onderzoek al redelijk beslagen ten ijs kon komen.

Vanaf deze plaats wil ik een paar mensen bedanken. De eerste en meest belangrijk is mijn vader. Hij heeft mij de mogelijkheid geboden om een opleiding te volgen en mijn kennis te verbreden. Dat ging niet altijd zonder slag of stoot, maar hij was er altijd voor me op de momenten dat ik het even niet meer zag zitten. Daarnaast wil ik mijn begeleider Rick Dolphijn bedanken voor alle hulp bij het maken en voltooien van deze scriptie. Het contact verliep voornamelijk via de e-mail, maar de samenwerking voelde voor mij erg prettig. Daarnaast wil ik Jeroen Marttin bedanken die als mijn levende spellingscorrector heeft gefungeerd en mij steeds vanuit Londen opbeurende woorden toestuurde.

Dit is niet het eerste voorwoord dat ik schrijf, naast mijn opleiding Film en Televisiewetenschappen heb ik namelijk al ook al de opleiding Algemene Cultuurwetenschappen afgerond. Waarschijnlijk zal dit voorlopig wel het laatste voorwoord zijn van mijn hand. Daarom is dit moment een bijzondere mijlpaal in mijn leven. Het betekent namelijk niet alleen de voltooiing van mijn opleiding Film en Televisiewetenschappen, maar ook dat ik afscheid moet nemen van mijn studententijd. Iets wat ik met een dubbel gevoel doe. Het waren mooie en leerzame jaren, maar het is tijd voor de volgende stap: een werkend bestaan.

Jildou Blom

Juli 2012

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	4
1. Mystiek versus menselijkheid	9
1.1 Een vrouwelijk staatshoofd in een patriarchale samenleving	9
1.2 Vrouwelijkheid als redmiddel van de monarchie	11
1.3 De transparante hofcultuur	15
2. Het hofleven in close-up	17
2.1 De Koninklijke familie volgens de camera	18
2.2 Het huwelijk als spektakel	22
3. Van ‘theater van de staat’ tot ‘soap van het volk’	26
3.1 Het koningshuis als soap	26
3.2 De Britse Koninklijke familie als beroemdheden	28
3.3 De Britse Koninklijke familie als acteurs	31
Conclusie	34
Bibliografie	37

“I’m so amazed about the amount of love and support and gratitude that everyone has for granny”

Prinses Eugenie, 2012

Prinses Eugenie, de kleindochter van Koningin Elizabeth II van het Verenigd Koninkrijk, geeft als eerste van haar familie een interview na het feestweekend ter gelegenheid van Koningin Elizabeth’s zestigjarig regeringsjubileum, oftewel haar *Diamond Jubilee*. Er zijn een aantal dingen die opvallen aan bovenstaande uitspraak die de prinses doet in een interview met Paul Harrison voor de Britse nieuwszender *Sky News*. Bijzonder is niet dat dit het eerste interview na de *Diamond Jubilee* was. Wel bijzonder was dat het ging om een openhartig interview met een lid van het Koninklijk Huis. In 1923 verbood koning George V zijn aanstaande schoondochter Elizabeth Bowes Lyon nog om met leden van de pers te praten, het was destijds namelijk ongehoord voor een *royal* om interviews te geven. Tegenwoordig is dat in mindere mate het geval. Middels interviews proberen de Windsors zich bijvoorbeeld in te zetten voor de goede doelen waar zij beschermheer of –vrouw van zijn, ook proberen zij aandacht te vragen voor zaken als milieuvervuiling, ontbossing of dierenleed. Een openhartig en persoonlijk interview zoals die met prinses Eugenie voor *Sky News* is heel wat unieker. In het interview vertelt de prinses bijvoorbeeld niet alleen over haar scoliose: "I've got two 12-inch rods and eight screws going up my back keeping me straight and they fuse together with my spine so now I can't live without them." Maar ook over de liefde tussen koningin Elizabeth II en prins Philip: “They are the most incredibly supportive couple to each other. Grandpa was unfortunately taken ill and for granny to come and do that alone was probably quite testing and I think he is her rock, really, and she is his." Uit deze laatste uitspraak valt nog iets op; prinses Eugenie noemt het staatshoofd van het Engelse koninkrijk *granny*.

Normaal gesproken wordt koningin Elizabeth II aangesproken met *Her Majesty*, oftewel Hare Majesteit. Verder ziet het volk de koningin voornamelijk gedenkplaten onthullen, lintjes knippen, kransen leggen, orders opspelden of speeches geven, kortom haar koninklijke taken vervullen. Door Eugenie’s *granny* is de kijker zich er ineens van bewust dat de monarch niet alleen regeert, maar ondertussen ook moeder en grootmoeder is. Door verschillende wetenschappers is gesteld dat het Brits Koningshuis van oudsher een associatie heeft met het ‘mystieke’ (Deploige, J. & Deneckere, G. (2006); Homans, M. (1998); Osta, J. van, (1998)). Met deze term wordt geduid op het feit dat traditioneel gezien het hofleven zich achter de paleismuren afspeelde en het volk slechts af en toe een glimp opving van alle grandeur die zich daar afspeelde. Hierdoor werd een monarch eerder als

iets goddelijks dan als iets menselijks beschouwd. Door verschillende factoren, waarvan één de komst van de media is, worden de leden van het Koninklijk Huis steeds meer zichtbaar voor het volk en wordt het mystieke vervangen door het ‘menselijke’. Dat prinses Eugenie de koningin van het Britse koninkrijk *granny* noemt lijkt het bewijs te zien dat ‘het menselijke’ inmiddels de overhand heeft gekregen.

Tot slot valt er nog iets anders op aan de uitspraak van prinses Eugenie. Ze vertelt over de hoeveelheid liefde en steun die het volk heeft voor haar oma, koningin Elizabeth II. Dit is opmerkelijk omdat in de lange historie van het Britse koninkrijk de monarchie meerdere malen op het punt heeft gestaan een republiek te worden. Des te opmerkelijker dus dat in de huidige moderne samenleving een ouderwets instituut als de Britse koninklijke familie wederom een bloeiperiode doormaakt, waarvan de aandacht voor het diamanten jubileum van koningin Elizabeth II een goed voorbeeld is. De hele wereld keek mee hoe op drie juni, tijdens het feestweekend, de 86-jaar oude monarch een gigantische vlootshow leidde op de rivier de Theems. De kijkcijfers stegen tot de ongekende hoogte van 10,3 miljoen bij de *BBC*, wat een hoog aantal is voor Engeland. ¹

Figuur 1. Koningin Elizabeth II tijdens de vlootshow van haar Diamanten Jubileum.

Het Brits koninklijk Huis heeft een lange relatie met de media. Deze begint in de 19^e eeuw als koningin Victoria aan de macht komt en zij zich beseft dat de monarchie de media nodig heeft om te kunnen blijven bestaan. Voor een instituut waarbij de politieke macht afneemt en de symbolische waarde toeneemt is zichtbaarheid uitermate cruciaal. Koningin Victoria verspreidt niet alleen via de media het beeld dat het Brits Koninklijk Huis eigenlijk een normaal gezin uit de middenklasse is, maar zorgt er ook voor dat hoftradities als kroningen en huwelijken publiekelijke evenementen worden. Deze strategie werkt en de zogenaamde familiemonarchie wordt ontzettend populair. Na koningin

---

¹ Vinter, P. (5-6-2012) *Daily Mail*.

Victoria doen haar opvolgers hun uiterste best de familiemonarchie in stand te houden. Naarmate de technologische ontwikkelingen elkaar in rap tempo opvolgen en de hoeveelheid en aard van de media verandert, verandert ook de relatie tussen de pers en het Koninklijk Huis. Ze worden zich steeds meer bewust van de camera's en het belang van het imago dat zij voor de lens creëren.

Dit onderzoek gaat over de veranderende relatie tussen het Brits Koninklijk Huis en de media. Daarnaast gaat het in op de strategieën die bedacht worden om via de media van de monarchie een bloeiend instituut te maken. De vraagstelling die centraal staat is: "Hoe zet de Britse koninklijke familie vanaf de 19^e eeuw de media in om de tanende machtspositie zoveel mogelijk te behouden en hun maatschappelijke positie te verstevigen?" Deze vraag zal ik beantwoorden door te onderzoeken op wat voor manier koningin Victoria de media inzette om van het koningshuis een zichtbaar instituut te maken, hoe haar opvolgers deze strategieën voortzetten, hoe vandaag de dag de relatie tussen de media en het koningshuis eruit ziet, en hoe het imago van de monarchie is veranderd van de tijd van koningin Victoria tot nu onder koningin Elizabeth II en haar familie. In hoofdstuk 1 komt aan bod hoe koningin Victoria in de 19^e eeuw de aanzet gaf tot iets wat ik een media monarchie wil noemen. In hoofdstuk 2 zet ik uiteen hoe de hierop volgende generaties omgingen met de media, hoe die relatie zich ontwikkelde en wat voor imago het koningshuis probeerde neer te zetten. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe er in de jaren negentig een eind kwam aan de familiemonarchie, maar hoe deze met behulp van de media ook weer werd opgebouwd.

Voor het beantwoorden van de vraagstelling maak ik gebruik van literatuuronderzoek. Hierbij zal ik me richten op literatuur over de geschiedenis van de Britse koninklijke familie (Osta, J. 1998, Marr, A., 2012, Plunkett, J., 2003), de grote publieke evenementen waardoor het koningshuis zich zichtbaar wil maken voor het volk (Weir, A., 2011) en over de macht die media met zich mee brengt (Blain, N. & O'Donnell, H., 2003).

Guy Debord en zijn theorieën over massamedia en het spektakel uit zijn boek *Society of the Spectacle* (1967) vormen een inspiratiebron voor de drie hoofdstukken. In de 19^e eeuw, als koningin Victoria begint met de transformatie van het Koninklijk Huis tot zichtbaar instituut, vindt er ook een verschuiving plaats in de manier waarop mensen leven in Westerse geïndustrialiseerde steden. Mensen trekken steeds meer van het platteland naar steden en wonen dicht op elkaar. Deze sociale formaties tijdens de bloeiperiode van het industriële kapitalisme in de 19^e en 20^e eeuw zorgen voor het ontstaan van het idee van "de massa", waarnaar het woord massamedium op haar beurt weer verwijst.² Massamedia is een term voor media die ontworpen zijn om een groot publiek te bereiken. Het is een term die vaak gebruik wordt om te verwijzen naar de manier waarop het publiek nieuws ontvangt over de wereld op een dagelijkse basis, waarbij de gebruikte soorten

---

² Sturken, M. & Cartwright, L. (2005), pp 157.

massamedia de radio, televisie, film en de pers (kranten en tijdschriften) zijn. Tegenwoordig hoort daar ook het internet bij.³ De term massamedia werd voor het eerst echt gebruikt in de periode na de Tweede Wereld Oorlog omdat die periode gekenmerkt wordt door de verspreiding van televisietoestellen door de Verenigde Staten, Engeland en een groot deel van Europa.⁴ De capaciteit van de massamedia om zo veel kijkers, zowel nationaal als internationaal, te bereiken geeft ze een zekere macht. De media konden namelijk in één keer een boodschap over brengen op een groot publiek en zo dominante ideeën over politiek of cultuur verspreiden. Ook werd het massamedium gezien als een propagandamiddel en dusdanig ingezet in de Tweede Wereld Oorlog, bijvoorbeeld door Leni Riefenstahl in haar documentaires voor het nazisme en Hitler zelf.⁵

Een bekende analyse over “kijken” als een collectieve praktijk die erg invloedrijk kwam van Debord. In het boek beschrijft Debord de consumptiemaatschappij van de laat 20^e eeuw en hoe deze maatschappij zijn invloed uitoefent via representaties en beheerst wordt door ‘het spektakel’, of schouwspel. Alles dat ooit direct werd beleefd, is vervangen door een wereld die slechts bestaat uit beelden en representaties.⁶ Debord omschrijft het spektakel in zijn boek als: “(...) a social relationship between people that is mediated by images”.⁷ De *Diamond Jubilee* van koningin Elizabeth II kan in dit licht gezien worden als een mediaspektakel volgens de theorie van Debord. De hele wereld heeft meegekeken met de vlootshow, de balkonscene bij Buckingham Palace en de rijtour door de stad. De herinnering van dit evenement, van niet alleen de Britse bevolking, maar van mensen van over de hele wereld, zal grotendeels hetzelfde zijn door de homogene beelden die tot hen zijn gekomen via de massamedia. In die zin zorgt het mediaspektakel voor een gedeelde ervaring en herinnering. De ervaring van het evenement is vervangen door representaties via de media en bindt mensen in een gezamenlijke beleving. Niet alleen van het evenement zelf, maar ook de emotie en de manier van ervaren.

Figuur 2. Balkonscene bij Buckingham Palace, ter afsluiting van het feestweekend ter ere van het Diamanten Jubileum

Kortom, in deze scriptie ga ik kijken naar de manier waarop het Brits Koninklijk

³ Sturken, M. & Cartwright, L. (2005), pp. 152.

⁴ Sturken, M. & Cartwright, L. (2005), pp. 157.

⁵ Sturken, M. & Cartwright, L. (2005), pp. 161-162.

⁶ Debord, G. (2008), pp. 13.

⁷ Debord, G. (2008), pp. 12.

Huis vanaf de 19^e eeuw mediastrategieën bedenkt om zo de monarchie te behouden, waarbij de theorie van 'het spektakel' en de massamedia centraal staan. De nadruk in het eerste hoofdstuk ligt op de 19^e eeuw en koningin Victoria, in de twee daarop volgende hoofdstukken is dat de regeerperiode van de huidige koningin Elizabeth II. Een vrouw die na de dood van haar schoondochter prinses Diana als ijskoningin werd bestempeld, maar waarvan inmiddels wordt gezegd: "I'm so amazed about the amount of love and support and gratitude that everyone has for granny".

H1. Mystiek versus menselijkheid

Koningin Victoria en de familiemonarchie (1837-1901)

Al sinds 871 staat er aan het hoofd van het Verenigd Koninkrijk een monarch. Zodoende is het Brits Koninklijke Huis één van de oudste Europese koninklijke families. Omdat het nooit de bedoeling is geweest dat de troon werd bezet door een vrouwelijke monarch kent de geschiedenis een lange lijn van mannelijke troonopvolgers die begint bij Alfred de Grote. Sinds zijn regeerperiode in 871 wordt de troon voornamelijk via de mannelijke lijn doorgegeven waardoor het Verenigd Koninkrijk tot op de dag van vandaag slechts zes vrouwelijke staatshoofden heeft gehad. Op dit moment wordt de Engelse troon wederom door een vrouw bezet, namelijk Koningin Elizabeth II, die dit jaar haar diamanten jubileum vierde. Zij is hiermee na Koningin Victoria de oudste Engelse regerende monarch aller tijden en is ondanks haar imago als ijskoningin erg populair bij het Britse volk. De populariteit van het Britse koningshuis is niet altijd zo groot geweest als nu. Halverwege de 19e eeuw werd er zelfs gespeculeerd over het einde van de Britse monarchie.⁸ Het koninklijke instituut heeft zich door de eeuwen heen dan ook moeten vernieuwen en heruitvinden om te kunnen blijven bestaan. Eén van de belangrijkste veranderingen die het Britse koningshuis heeft ondergaan is het demystificeren van de monarch en het transparant maken van de hofcultuur. Dit gebeurde halverwege de 19e eeuw toen het Engelse koninkrijk een nieuw staatshoofd kreeg: Koningin Victoria.

1.1 Een vrouwelijk staatshoofd in een patriarchale samenleving

De monarch werd door het volk gezien als de hoogste gezagdrager en stond daardoor hoog in aanzien. Niet alleen bezat de koninklijke familie veel macht, zij werd ook met mysterie omhuld. Dit was niet alleen omdat de koninklijke titel in de meeste gevallen via erfrecht werd overgedragen, en zodoende niet voor iedereen was weggelegd. Een andere reden hiervoor was dat het hofleven zich voornamelijk achter gesloten deuren afspeelde. De koninklijke familie leidde een afgeschermd leven vol grandeur, wat leidde tot grote fascinatie onder het volk. Het volk ving hier zo nu en dan een glimp van op, wat het mysterie alleen maar vergrootte. Door deze mystificatie kreeg het koningshuis een sacraal karakter. De leden van het Koninklijk Huis werden gezien als een soort heiligen, kritiek op het koninklijke instituut was ondenkbaar.⁹ Tot 1641 waren er zelfs de zogenaamde *Star Chamber censorship laws* die het verboden om privé of 'huiselijk' nieuws over het Koningshuis te publiceren.

---

⁸ Osta, J. van (1998), pp. 39.

⁹ Deploige, J. & Deneckere, G. [eds] (2006), pp. 10.

Dit was illegaal omdat er werd gevreesd dat het publiceren of schrijven van privénieuws de regering en in het bijzonder de koning zou demystificeren.¹⁰

Het Britse koningshuis verandert echter voorgoed als in 1837 een jonge vrouw de Britse troon bestijgt. Koningin Victoria is slechts achttien jaar als zij de verantwoordelijkheid krijgt om over het Britse koninkrijk te regeren tijdens een behoorlijk roerige periode voor het koningshuis. De Franse revolutie zorgde immers aan het einde van de 18^e eeuw voor een politieke omwenteling; het Franse volk zet haar staatshoofd af en verandert in een republiek. De gevestigde orde begint in de 19^e eeuw steeds meer te rammelen en reformerende bewegingen krijgen voet aan de grond. Dit heeft als gevolg dat de Koninklijke macht in de Europese monarchieën begint af te nemen.

Een vrouw op de troon is opvallend in een periode die gedomineerd wordt door mannen. Koningin Victoria werd, als vrouwelijk staatshoofd, in een unieke rol geplaatst die de tegenstrijdige relatie tussen macht en vrouwelijkheid samenbracht. Een vrouw was destijds niet geacht zich te bemoeien met de politiek die zich afspeelde in het publieke domein. Het publieke domein was namelijk een mannelijk domein, het privé-domein binnenshuis of binnen de familie was traditioneel gezien waar vrouwen het voor het zeggen hadden. Hetzelfde gold in die tijd ook voor de monarch die zich van het volk niet langer mocht mengen in het publieke debat. Hoewel Koningin Victoria als vrouwelijk staatshoofd zich in een uitermate lastige positie bevond, kan ook gesteld worden dat het goed uitkwam dat juist in deze periode de troon werd bezet door een vrouw en niet door een koning. Het volk was namelijk niet bang dat Koningin Victoria, ondanks haar status als staatshoofd, zich in het politieke leven zou mengen omdat zij een vrouw was. Koningin Victoria versterkte dit vertrouwen door haar vrouwelijkheid te versterken en zichzelf neer te zetten als vrouw en moeder: “by presenting herself as a wife, Queen Victoria offered the perfect solution to Britain’s fears of female rule and of excessive monarchic power.” schrijft Plunkett.¹¹ Dit gebeurde onder andere bij de *Great Exhibition* in 1851 waarover meer in de volgende paragraaf.

Hoewel niet iedereen het zag zitten om de kroon over te geven aan een amper volwassen vrouw, heeft Koningin Victoria het ruim 63 jaar volgehouden op de Britse troon en het land geregeerd tot aan haar dood. Ze heeft duidelijk haar sporen in de geschiedenis achtergelaten en haar lange regeerperiode staat over de hele wereld bekend als het Victoriaanse tijdperk. Eén van Victoria’s grootste triomfen was echter niet de vorm en inhoud die ze gaf aan haar rol als staatshoofd, maar juist aan de invulling van de privésfeer en in het gezinsleven.

---

¹⁰ Plunkett, J. (2003), pp. 3.

¹¹ Plunkett, J. (2003), pp. 3.

1.2 Vrouwelijkheid als redmiddel van de monarchale macht

Hoe kan het dat een vrouw 63 jaar op de Britse troon zit en tegelijkertijd zowel de internationale prestige van Engeland alsook de politieke autoriteit heeft verbeterd in een roerige periode voor het koningshuis en de bijbehorende macht? Volgens Homans zag het Engelse volk een vrouw op de troon als een goed excuus om de macht van de monarch in te perken.¹² Men streefde namelijk naar een parlementaire democratie, waarin de monarch geen rol speelde. Voor koningin Victoria betekende dit dat zij een symbolische functie op zich moest nemen. Haar voornaamste taken werden ceremonieel van aard en niet langer politiek. Michael Billig haalt in zijn boek *Talking of the Royal Family* essayist Walter Bagehot aan die stelt dat als de monarchie zijn politieke macht kwijtraakt, zij moet transformeren als ze wil voortbestaan. Volgens Bagehot moet het Koninklijk Huis zich concentreren op de ceremoniële aspecten van het koningschap, waarbij de aandacht wordt verlegd van het staatshoofd naar de hele familie. “The public would be interested, deeply interested if royalty were to display themselves as the first family of the nation.”¹³ Dit is niet alleen het geval bij koningin Victoria, maar bij veel Europese vorstenhuizen: “Heel de 19^e eeuw zouden monarchen het onverminderd noodzakelijk vinden om – in de woorden van de Britse historicus Hobsbawm – ‘een aanvullende “nationale” rechtvaardiging’ te vinden voor hun autoriteit. Er zouden steeds nieuwe manieren gevonden worden om hen te presenteren als de belichaming van het ‘nationale gevoel’ in plaats van als afstandelijke figuren wier macht van bovenwereldse oorsprong was.”¹⁴ Nu deze ‘bovenwereldse macht’ ook niet meer van toepassing is, wordt het nog belangrijker voor een monarch het symbool en de familie van de natie te worden.

Een symbolische functie houdt tevens in dat de rol binnen de democratie een passieve rol is. Passiviteit is van oudsher één van de voornaamste kenmerken van traditionele vrouwelijkheid. Het staatshoofd moet zich dus in zekere mate vrouwelijke kenmerken eigen maken: “The characteristics required of the monarch of a nineteenth-century parliamentary democracy were those also required of middle-class wives, and if a married woman had not occupied the throne for most of that century, the monarchy would have needed some other way of associating itself with wifeliness.”¹⁵ Schrijft Homans. Zodoende gaf koningin Victoria haar monarchale rol een matriarchale invulling. Dit is bijvoorbeeld duidelijk te zien op foto’s of schilderijen die afstammen uit haar regeerperiode, waarop zij meestal met haar kinderen of met haar echtgenoot te zien is (figuur 3). Homans stelt: “Paradoxical representations of Victoria, as monarch on the one hand and as wife on the other, became an effective strategy both for handling the public relations problem of female rule and, perhaps, more important, for completing Britain’s transition to parliamentary democracy and

---

¹² Homans, M. (1998), pp. 5.

¹³ Billig, M. (1992), pp. 3.

¹⁴ Osta, J. van, (1998), pp. 13.

¹⁵ Homans, M. (1998), pp. 2.

symbolic monarchy.”¹⁶ Ondanks dat koningin Victoria haar macht moest inleveren voor een meer symbolische functie vanwege de veranderende tijdsgeest en haar sekse, is ze geen slachtoffer geworden van haar vrouwelijk. Zij gebruikte deze om de monarchie te kunnen behouden en er zelfs een bloeiend instituut van te maken.

Koningin Victoria en haar adviseurs begrepen goed dat de rol van de monarchie steeds meer symbolisch werd en besloten te breken met de eis van het mystieke. Het staatshoofd moest omarmd worden door het volk om zo het symbool van de natie te kunnen worden en dat is niet mogelijk als zij zich schuilhoudt in paleizen en niet zichtbaar is voor het volk. Koningin Victoria maakte zichzelf beschikbaar voor het publiek en transformeerde het Koningshuis in een schouwspel.

Figuur 3. Koningin Victoria met haar gezin op de opening van de Great Exhibition. Door Henry Courtney

Jaap van Osta typeert dit in het boek *Theater van de Staat* dat Koningin Victoria van haar gouden kooi een glazen kooi heeft gemaakt.¹⁷ Dit gebeurde al bij haar kroning op 28 juni 1838, waarbij het belang van het volk een grote rol speelde. In de kroning werd een democratische verschuiving, want ondanks dat het evenement werd gevierd met een overvloed aan parades, markten en diners moest het feest wel economisch toelaatbaar zijn. Ook werd er voor gekozen om Koningin Victoria een rit door de stad te laten maken in een koets, zodat zij voor iedereen zichtbaar en beschikbaar was.¹⁸ Dit idee slaagde want er waren minstens vierhonderdduizend mensen die de rijtour bekeken en naar schatting een miljoen mensen die deelnamen aan de andere festiviteiten.¹⁹ Zoals in de inleiding omschreven, was het mogelijk om zoveel mensen tegelijkertijd op de been te brengen doordat in de 19^e eeuw de mensen vanwege de industrialisatie meer bij elkaar in steden gingen wonen. Zo ontstond voor het eerst het idee van ‘de massa’. Niet alleen de kroning maar ook de bruiloft van koningin Victoria met prins Albert in 1840 werd aangegrepen als moment om haar zichtbaar te maken voor de Britse bevolking en wederom werd het een evenement van publieke aard.²⁰

¹⁶ Homans, M. (1998), pp. 2.

¹⁷ Osta, J. van (1998), pp. 25.

¹⁸ Plunkett, J. (2003), pp. 24.

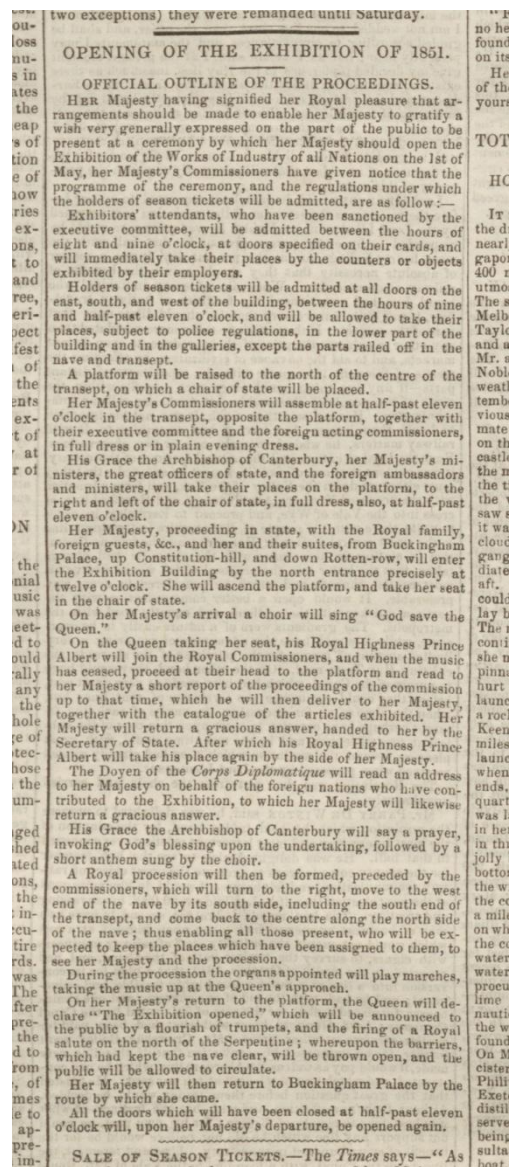
¹⁹ Osta, J. van (1998), pp. 40.

²⁰ Plunkett, J. (2003), pp. 20.

Koningin Victoria gebruikte haar nieuwe status als echtgenote om zichzelf te representeren op een manier die traditioneel gezien bij vrouwelijkheid past en wordt gezien als passief. Ze maakte namelijk van het monarchale instituut een familie uit de middenklasse waarbij ze zelf de rol vervulde van liefhebbende echtgenoot.²¹ Ze was zowel een staatshoofd als een vrouw die zich onderwierp aan haar man. Deze rol werd zichtbaar gemaakt voor het publiek door middel van foto's, maar ook tijdens openbare verplichtingen zoals het openen van de *Great Exhibition* in 1851.

Maria Grever noemt dit één van de eerste georchestreerde shows van de vorstin. Lang van tevoren was al in de kranten te lezen hoe de dag eruit ging zien: "A platform will be raised to the north of the centre of the transept, on which a chair of state will be placed. (...) On her Majesty's arrival a choir will sing: 'God save the Queen.' On the Queen taking her seat, his Royal Highness Prince Albert will join the Royal Commissioners (...) "²² (figuur 4) Er waren 24.000 gasten aanwezig in het *Crystal Palace* en nog een paar duizend mensen die buiten stonden te wachten om een glimp op te vangen van de Koningin en haar familie. Voor de openingsceremonie was gekozen voor een huiselijke setting waarbij de Koningin en haar familie, net als de laatste uitvindingen, als het ware tentoongesteld werden op de *Great Exhibition* (Figuur 1). Met haar gezin aan haar zijde, weerspiegelde Koningin Victoria huiselijkheid en het moederschap zonder enige verwijzing naar haar positie als staatshoofd.²³

De reden dat Victoria niet alleen bij de *Great Exhibition* maar ook bij andere openbare verplichtingen en portretten een schouwspel van zichzelf kon maken, komt tevens voort uit haar vrouwelijkheid. Filmwetenschapper Laura Mulvey stelt in 1973 in het boek *Visual Pleasure and Narrative Cinema* dat er sprake is van ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen die

Figuur 4. Krantenartikel over de *Great Exhibition* in de *Hereford Journal*, 30-4-1851

²¹ Homans, M. (1998), pp. xiv.

²² Hereford journal (30 april 1851).

²³ Deploige, J. & Deneckere, G. [eds] (2006), pp. 167 - 172.

zich uit in de manier waarin beiden gerepresenteerd worden. De man is traditioneel gezien altijd het actieve subject en de vrouw het passieve object. Hierdoor kunnen ook alleen vrouwen tegelijkertijd getoond en bekeken worden, wat Mulvey *to-be-looked-at-ness* noemt.²⁴ In 1972 stelde ook John Berger al dat er in de westerse patriarchale samenleving mannen handelen en vrouwen verschijnen.²⁵ Dat koningin Victoria in deze zin 'verscheen' en zichtbaar was blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat zij bij de *Great Exhibition* op een podium werd geplaatst.

Wel moet gezegd worden dat Koningin Victoria niet volledig eigen baas was en het zodoende ook niet altijd haar eigen keus was om veelvuldig in het openbaar te verschijnen. In haar dagboek vraagt zij zich af waarom alles altijd zo onaantrekkelijk gemaakt moet worden voor koningen en koninginnen.²⁶ De koningin wilde in eerste instantie bijvoorbeeld dat de huwelijksvoltrekking tussen haar en prins Albert in besloten kring zou gebeuren, zoals dat ook tot die tijd gebruikelijk was. De eerste minister keurde dat echter niet goed omdat op deze manier weleens gedacht kon worden dat de vorstin haar onderdanen niet mocht en dat was uiteraard gevaarlijk voor het bestaan van de monarchie. In haar leven als getrouwde vrouw was het voornamelijk prins Albert die haar eraan herinnerde dat het belangrijk was te voldoen aan haar verplichtingen. Met als gevolg dat na zijn dood in 1861 Koningin Victoria zich bijna volledig aan de publieke blik onttrok. Het verdwijnen van de koningin was een probleem, want publieke optredens waren de manier om de positie en autoriteit te behouden. "Appearances were one of her most important techniques of maintaining Royal position and authority, and yet she had become visibly invisible."²⁷ De tijd die volgde werd ook wel de *great crisis of Royalty* genoemd en zou tot 1872 voortduren.²⁸ Ook vandaag de dag is het nog steeds belangrijk dat een staatshoofd in het openbaar blijft verschijnen: "Even in the age of television and the internet, queens have to be seen if they wish to matter."²⁹

Koningin Victoria ontwierp en belichaamde een paradox. Ze behield haar heerschappij door bereid te zijn een deel van de macht weg te geven en zichzelf neer te zetten als een matriarchale monarch uit de middenklasse. Hierdoor kreeg het volk het gevoel dat zij meer macht hadden over staatszaken en het staatshoofd steeds minder wat resulteerde in een hernieuwde populariteit voor de monarchie. Het was echter niet gemakkelijk en Koningin Victoria wordt dan ook wel als alleenheerser en gevangene van haar eigen regime gezien.

---

²⁴ Mulvey, L. (2000) pp. 19.

²⁵ Smelik, A. (2009), pp. 189.

²⁶ Charlot, M. (1991) pp. 183.

²⁷ Homans, M. (1998), pp. xiv.

²⁸ Osta, J. van (1998), pp 44-45.

²⁹ Marr, A. (2012), pp 127.

1.3. De transparante hofcultuur

De Industriële Revolutie zorgde ervoor dat de beeldcultuur in Engeland een vlucht nam en door middel van fotografie werd getracht de afstand tussen het staatshoofd en het volk te verkleinen en te zorgen voor een grotere bekendheid van het Koninklijk Huis bij het volk.³⁰ Dit gebeurde door portretten van koningin Victoria en haar familie in de omloop te laten brengen. Zoals al in de vorige paragraaf werd gesteld kon zij zich hiermee duidelijk in beeld laten brengen als een gezin uit de middeklasse en de eerste foto's die in omloop kwamen laten koningin Victoria dan ook voornamelijk zien als moeder en echtgenote (figuur 3 & 5).

Koningin Victoria's kroning viel samen met groeiende tijdschriften oplages en het besef dat er zo iets bestond als een groot lezerspubliek.³¹ Hoewel het lange tijd verboden was om privénieuws te publiceren over de monarch vanwege de angst dat het de monarch zou demystificeren, werd de moderne Engelse krant erg beïnvloed door het idee van vrijheid van meningsuiting dat voortkwam uit de Republikeinse beweging. De pers werd bekritiseerd, maar ook bejubeld voor de manier waarop werd gebroken met de eis van het mystieke en waardoor de lezers werden betrokken in de levens van de Koninklijke familie.³²

Ten tijde van de kroning van Koningin Victoria werden koninklijke representaties en portretten een ware rage, oftewel *reginamania*.³³ Ruim voor het kroningsevenement werd Londen al bedolven onder afbeeldingen van de toekomstige vorstin. Koningin Victoria was dus alom vertegenwoordigd en verweven met het alledaagse leven van de mensen doordat ze veelvuldig het onderwerp was van liedjes, brieven en artikelen. De *reginamania* hield niet op na de kroning en tijdens koningin Victoria's eerste tour naar de Schotse hooglanden in 1842 stuurde de *Illustrated London News* twee fotograven mee om het Koninklijke gezelschap te schaduwen, iets wat destijds volkomen nieuw was.³⁴ Ook waren er de zogenaamde *Books of Beauty*, een bekend fenomeen uit 1830. Deze jaarlijkse uitgaven maakten gebruik van staalgravures en combineerden deze illustraties van hoge kwaliteit met gedichten van schrijvers als Laetitia Landon, Caroline Norton en Samuel

Figuur 5. Koningin Victoria en Prins Albert, 1854

³⁰ Osta, J. van (1998), pp. 41.

³¹ Plunkett, J. (2003), pp. 6.

³² Plunkett, J. (2003), pp. 6.

³³ Plunkett, J. (2003), pp. 70.

³⁴ Plunkett, J. (2003), pp. 199.

Carter Hall (figuur 6). Het belang van deze *Books of Beauty* voor dit onderzoek ligt in het creëren van koningin Victoria als personificatie van schoonheid. De nadruk lag hierbij op glamour, verlangen en wenselijkheid. Plunkett schrijft hierover: “They exemplify an important contention of this book: that Victoria’s representation was not so much shaped as overdetermined by the Books of Beauty, and, later, by popular weekly newspapers and the illustrated press”.³⁵ De monarch werd tot een spektakel voor het volk gemaakt. Het beeld wat het volk van de monarch kreeg werd namelijk bepaald door de

Figuur 6. Staalgravure van koningin Victoria

manier waarop zij werd vormgegeven in de media. Doordat de media een grote hoeveelheid beelden verspreidde van de koningin waarop haar schoonheid werd benadrukt, beschouwde het volk haar als een mooie en jonge vrouw.

Media zijn in de loop van de tijd steeds belangrijker geworden voor het Britse Koninklijk Huis. De manier waarop het koningshuis wordt weergegeven door de schrijvende pers en visuele media, weerspiegelt hoe er over de Koninklijke familie gedacht wordt.³⁶ Dat Koningin Victoria een populaire vorstin was, blijkt uit de vele etsen, gravures, tekeningen en foto’s die er van haar werden gemaakt en waarin de vrouwelijkheid en schoonheid duidelijk naar voren kwam. De populariteit van Koningin Victoria kwam door haar strategie om van het Koninklijk

Huis een menselijk instituut te maken dat beschikbaar en zichtbaar was voor het volk. Osta noemt de regeringstijd van koningin Victoria “(...) een overgangstijd waarin de absolute monarchie ‘bij de gratie Gods’ geleidelijk plaats moest maken voor de populaire monarchie ‘bij de gratie van de volksgunst’.”³⁷ De reden dat zij zich op een dergelijke manier kon neer zetten komt volgens Homans doordat menselijk handelen aan een historische tijd en plek gebonden is en zij stelt dat “she is acting as a creature of her culture”.³⁸ Want hoewel Koningin Victoria’s afstammelingen hebben kunnen profiteren van wat zij zelf heeft bereikt, heeft de periode ook een grote invloed gehad op hoe de rol als monarch zou moeten worden ingevuld. Een voorbeeld hiervan is de hedendaagse Koningin Elizabeth II die bij haar invulling van de monarchale rol duidelijk is beïnvloed door de 21^e eeuw. Hierover zal uitgebreid in worden gegaan in hoofdstuk twee en drie.

³⁵ Plunkett, J. (2003), pp. 79.

³⁶ Plunkett, J. (2003), pp. 67.

³⁷ Osta, J. (1998), pp. 12.

³⁸ Homans, M. (1998), pp. xxxv.

H2. Het hofleven in close-up

De monarchie, de media en het koninklijke spektakel (1923 – 1990)

Werd eerder nog aangenomen dat een gemedialiseerd en meer transparant koninklijk instituut de redding van de monarchie zou zijn, bleek later pas dat het een onomkeerbaar verlies van respect voor het staatshoofd als gevolg had. Deze “gezagscrisis” speelt zich niet alleen af bij de koninklijke familie, maar was zichtbaar op talloze gebieden.³⁹ Michael Billig stelt in zijn boek *Talking of the Royal Family* dat “massale belangstelling zónder de terughoudendheid en eerbied bij het grote publiek ertoe heeft geleid dat koninklijk personages langzamerhand minder ‘goddelijk’ zijn geworden.”⁴⁰ Oftewel, zoals ook in het vorige hoofdstuk is gesteld, het mystieke is verloren gegaan door de toenemende media belangstelling. Deze ‘gezagscrisis’ is voor het Britse Koninklijk Huis enigszins tegenstrijdig, met name omdat zij deze zelf in de hand hebben gewerkt door media-aandacht voor het koninklijke instituut te stimuleren en zelfs op te zoeken. De exploitatie van het Brits Koninklijk Huis door en voor de media is immers ingezet als redmiddel voor de monarchie door Koningin Victoria, halverwege de 19^e eeuw.

Waar koningin Victoria voornamelijk het medium fotografie aangreep om de koninklijke familie dichterbij het volk te laten komen en de zichtbaarheid van de Koninklijke familie in de samenleving te vergroten, zijn bij de nieuwe generaties staatshoofden media als radio en televisie erg populair. Zo spreekt Koning George V in 1932 bijvoorbeeld de eerste kerstboodschap voor het volk uit via

Figuur 7. De eerste kerstboodschap op televisie van koningin Elizabeth II (1957)

de radio. Het staatshoofd was dankzij de wetenschap niet alleen meer op een visuele manier beschikbaar voor het volk, maar men raakte nu ook bekend met zijn stemgeluid. “Dankzij één van de wonderen van de wetenschap kan ik mij op deze kerstdag richten tot al mijn volkeren in heel het rijk”

³⁹ Osta, J. van (1998), pp. 215.

⁴⁰ Billig, M. (1992), pp. 13.

waren de eerste woorden van George V.⁴¹ De kersttoespraken werden zo'n succes dat de huidige koningin Elizabeth II besloot de traditie voort te zetten en in 1957 werd uiteindelijk besloten de kerstboodschap op televisie uit te zenden. "Twenty five years ago, my grandfather broadcast the first of these Christmas messages. Today is another landmark, because television has made it possible for many of you to see me in your homes on Christmas day."⁴² waren de eerste woorden van koningin Elizabeth II. Aan de setting waarin deze boodschap is opgenomen, waarin veel fotolijsten staan met privémomenten van het gezin, blijkt dat koningin Elizabeth II de familiemonarchie probeert voor te zetten en het beeld van het Koninklijk Huis als een familie probeert te verspreiden via de media (figuur 7). Niet iedereen was enthousiast over het feit dat de monarch tot het volk sprak via een audiovisueel medium als de televisie. Particulier secretaris Sir Michael Adeane was van mening dat het staatshoofd ongeschikt was voor het medium televisie, daarbij zou volgens hem de kersttoespraak op den duur monotoon worden. Politicus Harold Nicolson vond destijds ook dat een monarch niet thuishoorde op televisie. De televisie zou het 'mystieke' van de monarchie aantasten. Toch weerhield dit koningin Elizabeth II er niet van om de camera's steeds vaker toe te laten binnen de paleismuren. Het hoogtepunt hiervan is de productie van de documentaire *Royal Family* in 1969. Het motto van de koningin is dan ook "I have to be seen, to be believed."⁴³

2.1 De Koninklijke familie volgens de camera

De populariteit van de monarchie en de obsessie van het volk met de koninklijke familie is te meten in de mate van berichtgeving over het Koninklijk Huis. Volgens Michael Billig kent de interesse in de monarchie geen pieken of dalen, maar is deze juist constant: "Practically every edition of the popular press brings information about the life of the royals. These items are not tucked away on the inside pages, but insignificant episodes will be blazoned across front pages".⁴⁴ Bij de televisie is het volgens Billig niet anders. "A royal dimension multiplies public interest exponentially. The viewing figures for the modest television game show, 'It's A Knock-out', soared when younger royals participated in a special edition. That week the show became the single most watched programme on British television."⁴⁵ Hieruit blijkt dat niet alleen de pers de koninklijke familie opzoekt, maar dat de Britse royals de pers op hun beurt ook weten te vinden. Ze namen immers vrijwillig deel aan het programma *It's a Knock-out*. Hoewel Billig een tv-programma aanhaalt uit 1987 is het tegenwoordig niet anders. Sterker nog, de hoeveelheid berichtgeving over het Koninklijk Huis in de media neemt de laatste jaren alleen maar toe en er worden regelmatig persberichten door Buckingham Palace

---

⁴¹ Osta, J. van (1998), pp. 216.

⁴² BBC (2012).

⁴³ BBC (2012).

⁴⁴ Billig (1992), pp 5.

⁴⁵ Billig (1992), pp. 6.

vrijgegeven, fotomomenten georganiseerd of wordt er geregeld dat een lid van het Koninklijk Huis een interview geeft. Om het zorgvuldig samengestelde imago in stand te kunnen houden voor de camera's, heeft de Koninklijke familie in de loop der jaren steeds meer perssecretarissen, perschefs en publiciteitsmedewerkers in dienst genomen.

Met de toename van berichtgeving over en door het Koninklijk Huis, werd het door de Koninklijke familie nodig geacht een perschef te hebben die de monarchie de 20e eeuw in begeleidde. Dit gebeurde in 1967 onder leiding van de nieuwe perschef William Heseltine. In tegenstelling tot zijn voorganger Richard Colville, die de pers op een zo groot mogelijke afstand wilde houden, zorgde Heseltine ervoor dat het privéleven van de Britse Koninklijke familie zich zoveel mogelijk in het openbaar ging afspelen. Onder leiding van Heseltine onderging het Koninklijk Huis een gedaanteverandering. Dat was nodig, want de populariteit van de monarchie maakte wederom een duikvlucht. Volgens Osta kwam dit door de tijdsgeest van de jaren zestig, waarin een nieuwe generatie is ontstaan die wil breken met alles op traditie lijkt.⁴⁶ Andrew Marr beaamt dit in zijn boek *Diamond Queen*. Volgens Marr groeide in de jaren zestig het aantal republikeinen en dus de kritiek op het Koninkshuis: "it was perhaps no surprise that, buffeted by inquisitive MPs over the money and with the Commonwealth no longer easy to handle, the Queen and her advisers began to take risks in the late 1960s in trying to project a fresher image."⁴⁷ Heseltine omarmde voornamelijk het medium televisie om het imago van het koninklijk instituut op te krikken waarbij ook de nieuwe generatie Windsors grootschalig werd ingezet bij dit nieuwe mediaoffensief. In het vorige hoofdstuk werd al Bagehot aangehaald die ook stelt dat het nodig is, vanwege de komst van meer ceremoniële taken, de aandacht te verleggen van het staatshoofd naar het hele gezin en van het Koninklijk Huis "the first family of the nation"⁴⁸ te worden.

Prins Charles, de zoon van koningin Elizabeth II, krijgt in 1969 officieel zijn titel als prins van Wales en dit moment wordt aangegrepen om het Brits Koninklijk Huis een nieuw gezicht te geven. Het paleis had veel verzoeken ontvangen om toestemming te verlenen voor het maken van een documentaire over de kroonprins. Heseltine kwam toen met het idee om zelf een documentaire te maken waarin de hele koninklijke familie te zien zou zijn om zo een beter en intiemer beeld van de monarchie te kunnen creëren. Tussen juni 1968 en mei 1969 werden er opnamen gemaakt van de koninklijke familie in paleizen en bij hun werkbezoeken in het land. Het doel van deze documentaire was hetzelfde als honderd jaar eerder bij koningin Victoria: het Koninklijk Huis moest menselijker gemaakt worden en de koninklijke familie moest worden afgebeeld als een familie uit de middenklasse. In de documentaire is bijvoorbeeld te zien hoe de familie een barbecue houdt op het

---

⁴⁶ Billig (1992), pp. 12.

⁴⁷ Marr, A. (2012), pp. 232.

⁴⁸ Billig (1992), pp. 3.

Figuur 8. Prins Philip en prinses Anne in de documentaire *Royal Family* (1969)

landgoed van Balmoral Castle, waar prins Philip als hoofd van het gezin worstjes aan het bakken is (figuur 8). Ook krijgt de kijker prins Philip in een meer vaderlijke rol te zien als hij samen met zijn zoon prins Edward aan het roeien is. De uitwerking is ongekend want maar liefst 68% van de Britse bevolking heeft naar de filmdocumentaire gekeken in 1969.⁴⁹ De kranten spraken zelfs van een mijlpaal in de geschiedenis van de televisie en van de monarchie.⁵⁰ De Republikeinen zagen dit echter als de fatale klap voor de monarchie,

volgens hen werd het koningschap in de documentaire gebanaliseerd en liet het staatshoofd zelf zien dat het sprookje niet meer is dan een goed opgevoerd toneelstuk.⁵¹

De documentaire mocht dan een groot succes zijn, het effect was onomkeerbaar: de monarchie had haar deuren geopend en het nieuwsgierige volk snakte naar nog meer openheid. Hoewel Koningin Elizabeth II in eerste instantie erg enthousiast was tijdens de voorpremière van de documentaire, drong al gauw tot haar door dat het koningschap op deze manier tot iets alledaags en gewoons werd gemaakt en dat daardoor wellicht de eerbied voor het instituut verloren raakte. Na de uitzending in 1969, en enkele herhalingen in hetzelfde jaar, is de documentaire nooit meer aan het grote publiek vertoond omdat koningin Elizabeth II er zelf voor heeft gezorgd dat de documentaire werd verwijderd uit het publieke domein.⁵² In een interview dat prins Philip onlangs gaf aan de *BBC* voor de documentaire “Diamond Queen” zegt hij over de documentaire en de ongebruikelijke openheid van de familie: “We don’t belong to a secret society. I mean, I don’t see why people shouldn’t know what’s going on. Much better that they should know than speculate.”⁵³ Inmiddels lijkt het er dan ook op dat het paleis langzaam haar deuren weer opent en de leden van het Koninklijk Huis geven openhartige interviews en gunnen de media een kijkje achter de schermen, zoals blijkt uit interview van prinses Eugenie dat aangehaald wordt in de inleiding. Een documentaire als *Royal Family* is echter tot op de dag van vandaag nog niet gemaakt.

Hoewel er uit verschillende hoeken kritiek kwam dat door het toelaten van camera’s binnen de hofcultuur en het koninklijke familieleven, de magie van het ‘sprookje’ verloren ging, zijn er ook bepaalde gebeurtenissen en tradities binnen het Koningshuis die de magie juist versterken. Deze evenementen en het magische beeld dat zij uitstralen, worden door middel van de massamedia op

⁴⁹ Singh, A. (2011).

⁵⁰ Theater van de staat, pp. 226.

⁵¹ Theater van de staat, pp. 227.

⁵² Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp 145.

⁵³ *BBC* (2012).

globale wijze verspreid. Een belangrijk voorbeeld hiervan is de kroning van een nieuwe koning waarbij het bovenmenselijke van een monarch wordt benadrukt. Voorheen speelde dergelijke historische gebeurtenis zich niet voor het publieke oog af, maar door de komst van televisie heeft op 2 juni 1953 de hele wereld kunnen meekijken met de kroning van koningin Elizabeth II.⁵⁴ Deze kroning wordt gezien als het eerste grote koninklijke televisiespektakel in de moderne geschiedenis. Hoewel in 1953 nog

Figuur 9. Kroning van koningin Elizabeth II (1953)

maar weinig Britse huishoudens over een televisietoestel beschikten, had desondanks 56

procent van de volwassen bevolking het evenement op televisie gekeken. “This would be the first proper television Coronation”⁵⁵. Niet alleen binnen Engeland was er belangstelling voor de kroning, ook internationaal stond dit evenement in de spotlights: er moesten 3280 telefooncircuits worden aangelegd voor buitenlandse verslaggevers. Tevens werd er voor het eerst gebruik gemaakt van een zoomlens, zodat koningin Elizabeth II heel dichtbij in beeld kon worden gebracht. De uitzending van de *BBC* werd een groot succes; naar schatting hebben er 20,4 miljoen Britten, zo’n 56 procent van de volwassen bevolking op dat moment, voor de televisie gezeten.⁵⁶ Uit deze kijkcijfers blijkt ook dat grootschalige televisieoptredens goed kunnen zijn voor de media. Dat was destijds ook hard nodig voor de *BBC*, want ze waren bezig het gevecht met de commerciële televisie te verliezen. “The Coronation was a perfect opportunity to show what it, a cadet member of the establishment family, could do”⁵⁷ schrijft Marr.

Naast de kroning zijn er meerdere belangrijke gebeurtenissen binnen de Koninklijke familie die zorgen voor internationale aandacht en verslaggeving: het huwelijk, begrafenissen en de regeringsjubilea. In tegenstelling tot de kroning wordt bij het huwelijk in plaats van het bovennatuurlijke juist het menselijke van het koninklijk instituut benadrukt. In de volgende paragraaf zal uiteengezet worden hoe de koninklijke huwelijken zijn uitgegroeid tot media-evenementen en hoe dit past binnen de theorie van het spektakel van Debord.

---

⁵⁴ Osta, J. van (1998), pp. 219.

⁵⁵ Marr, A. (2012), pp. 148.

⁵⁶ Osta, J. van (1998), pp. 221.

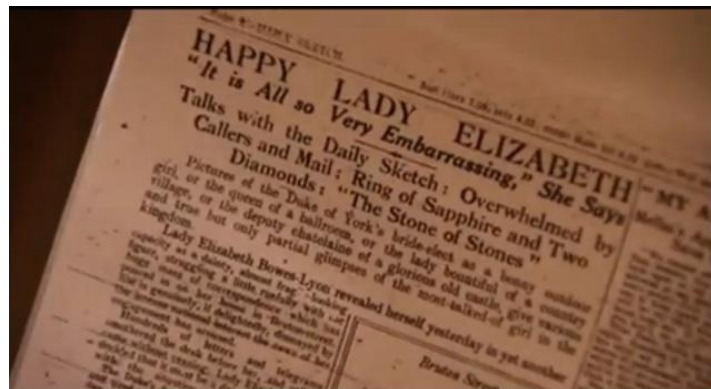
⁵⁷ Marr, A. (2012), pp. 149.

2.2 Het huwelijk als spektakel

Lange tijd was een koninklijk huwelijk een privéaangelegenheid, die plaatsvond achter de dikke muren van het paleis. Maar tijdens de heerschappij van koning George V, halverwege de 20e eeuw, veranderde dit alles. Die periode was namelijk een lastige periode voor koninklijke families in heel Europa. In 1917 had de Russische revolutie tsaar Nicolas II van de troon gezet en George V wilde niet dat hetzelfde de Britse monarchie overkwam. Zijn plan om dit te voorkomen was het hofleven nog meer zichtbaar te maken voor het publiek in de hoop dat de Britse samenleving de koninklijke familie weer zou omarmen.⁵⁸ Iets waar koningin Victoria in de 19^e eeuw al een eerste aanzet voor had gegeven door middel van meer openbare optredens en het verspreiden van beelden van de familie door middel van fotografie.

De eerste Koninklijke huwelijksvoltrekking in de 20^e eeuw waarbij het hofleven wordt tentoongesteld en waarvoor de media is ingeschakeld, is het huwelijk van de zoon van koning George V, George VI, en Elizabeth Bowes-Lyon in 1923. De BBC diende een verzoek in om de dienst via de radio uit te kunnen zenden. In eerste instantie werd dit verzoek goedgekeurd, maar later werd het toch verboden door het kapittel. Dit,

omdat anders wel eens “disrespectful people might hear the service, perhaps even some of them sitting in public houses, with their hats on”.⁵⁹ Wel was dit het eerste huwelijk dat uitgebreid werd

Figuur 10. Het interview met Elizabeth Bowes-Lyon in de *Daily Sketch*

vastgelegd op film zodat

bioscoopbezoekers in het

bioscoopjournaal beelden konden zien van het bruidspaar op het balkon van Buckingham Palace.

Het plan van koning George V werkte, want het vooruitzicht van een koninklijk huwelijk in de Westminster Abbey zorgde voor een ongekennde populariteit van Elizabeth en George VI. Toen het stel de fabriek bezocht waar hun huwelijksstaart gemaakt zou worden, werden ze overspoeld door een menigte die hen geluk wilden wensen. Niet alleen vanuit visuele media was er belangstelling voor het huwelijk, ook de schrijvende pers probeerde allerlei details over de bruiloft te weten te komen. Twee journalisten van de *Daily Sketch* belden bij Elizabeth aan en maakten een praatje met de aanstaande bruid. Elizabeth vertelde een aantal simpele dingen over haar trouwring en dat ze enigszins nerveus was voor de op handen zijnde huwelijksvoltrekking (figuur 10). Destijds zorgde dit

⁵⁸ BBC (2011).

⁵⁹ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp 110.

voor enorme opschudding binnen de koninklijke familie en Koning George VI stond vanaf dat moment niet meer toe dat er interviews werden gegeven. Hij mocht dan graag willen dat leden van het koninklijk huis aan het publiek getoond werden, ze mochten niet gehoord worden.⁶⁰

Het volgende grote koninklijke huwelijk vindt plaats na de Tweede Wereldoorlog als in 1947 prinses Elizabeth II, de dochter van George VI en Elizabeth, in het huwelijk treedt met de Griekse prins Philip. Dat de media steeds meer toegang wordt verschaft, blijkt uit het feit dat het nu voor het eerst de camera's van het bioscoopjournaal toegestaan was om ook binnen de Westminster Abbey te filmen. George VI verbood echter dat de dienst zelf werd gefilmd.⁶¹ De filmversie van het evenement werd over de hele wereld vertoond en zelfs in het bezette Berlijn was de bioscoop dag na dag gevuld.⁶²

Waar koningin Victoria ruim honderd jaar eerder haar vrouwelijkheid en de traditionele genderrollen inzette om van het Koningshuis opnieuw een bloeiend instituut te maken, houdt in de 20^e eeuw ook koningin Elizabeth II vast aan deze traditionele rollen. Bij haar kroning in 1953 beloofde ze aan de kerk dat ze de waarden van een christelijke familie hoog zou houden. Volgens Geoffrey Fisher, de aartsbisschop van Canterbury van destijds, moest dit ook uit de dienst naar voren komen: "the service was meant to demonstrate too that the Queen would exemplify domestic duty and fidelity and a united family home."⁶³ De kroning was een mogelijkheid om opnieuw het koninklijk instituut als familie neer te zetten en van koningin Elizabeth II de matriarch van de natie te maken. Het huwelijk zes jaar eerder had ook een belangrijke symbolische functie. Het huwelijk kwam namelijk vlak na de Tweede Wereld Oorlog en door dit huwelijk kon het Engelse volk aan de rest van de wereld laten zien dat het weer ging met het land. Dit beeld werd verspreid door de massamedia, een term die voor het eerste echt in deze periode gebruikt wordt. Via de televisie kon in één keer die boodschap overgebracht worden op een groot globaal publiek en koningin Elizabeth II werd het symbool voor jeugd, hergeboorte en hoop.

Wat Guy Debord in *The Society of the Spectacle* omschrijft als "kijken" als collectieve praktijk is niet alleen bij het huwelijk en de kroning van de koningin van toepassing, maar ook bij de andere grote evenementen zoals begrafenissen en jubilea. Deze evenementen zijn grote spektakels vormgegeven door de massamedia, wat in dit geval vaak de *BBC* is. De *BBC* mocht bijvoorbeeld bij de kroning als enige televisiezender in de Westminster Abbey filmen en zodoende zijn de beelden van de ceremonie die het volk op televisie of in de bioscopen ziet, homogeen. Volgens Debord worden alle momenten abstract en een equivalent van elkaar en wordt de echte wereld wordt vervangen door echte beelden die via verschillende media worden verspreid: "(...) the spectacle's job is to cause

---

⁶⁰ BBC (2011).

⁶¹ BBC (2011).

⁶² Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp 131.

⁶³ Marr, A. (2012), pp. 158.

a world that is no longer directly perceptible to be *seen* via different specialized mediations”⁶⁴ Onder het begrip ‘spektakelmaatschappij’ van Debord wordt tegenwoordig dan ook vaak de ‘media-samenleving’ verstaan.

Het huwelijk is sinds het begin van de 20^e eeuw de belichaming van een nationaal sprookje geworden. De macht van de monarchie mag dan zijn afgenomen, de symbolische waarde is nog nooit zo sterk geweest. De koninklijke huwelijken zitten dan ook vol met strak geregisseerde rituelen en tradities. Dit zou echter nooit het geval zijn zonder het miljoenenpubliek dat tegenwoordig aanwezig is dankzij het medium televisie. Billig stelt dat “without a mass audience, these occasions had lacked the slickness of the modern televised presentation.”⁶⁵ Hoewel er bij het huwelijk van koningin Elizabeth II nog geen camera’s aanwezig mochten zijn bij de dienst, was men zich wel degelijk bewust dat het grootste gedeelte van de dag op televisie te volgen was. In de *BBC* documentaire *A History of Royal Weddings* vertelt een bruidsmisje van destijds, Annabel Cope, over de spanning die dit met zich meebracht: “we waved as we drove down the mall at all these people and the soldiers and policemen. We just had to do what we were told, very much do what we were told and make sure that we did it all properly because it was being televised and lots of people were watching it”.⁶⁶

Tijdens de regeerperiode van koningin Victoria was dit besef nog nauwelijks aanwezig omdat de traditionele rituelen nog grotendeels achter gesloten deuren plaatsvonden. Deze waren daarom ook chaotischer en minder goed georchestreerd. In het boek *The Letters of Queen Victoria* staat beschreven hoe chaotisch de Kroning van koningin Victoria verliep: “The Archbishop came in and ought to have delivered the Orb to me, but I had already got it, and he (as usual) was so confused and puzzled and knew nothing and – went away”.⁶⁷ Inmiddels is het bijna ondenkbaar dat er tijdens de dienst van een koninklijk huwelijk iets mis zou kunnen gaan. De koninklijke huwelijken worden steeds moderner, meer aangepast aan de tijdsgeest en echte televisiespektakels. Het huwelijk van prinses Margaret in 1960 wordt niet alleen voor het eerst live-uitgezonden, maar ook nog eens in kleur. Daarbij staat de gastenlijst vol met beroemde mensen en voldoet ook de bruidsjurk aan de laatste trends. De kijkcijfers die dit opleverde waren voor die tijd dan ook fenomenaal, maar liefst 300.000.000 kijkers wereldwijd volgden het spektakel.⁶⁸

Koning George V wilde aan het begin van de 20^e eeuw de zichtbaarheid van de Koninklijke familie vergroten en deed dit door van delen van het hofleven, zoals huwelijken, openbare evenementen te maken. Dat door deze strategie de zichtbaarheid van de monarchie inderdaad vergroot is, lijkt een *understatement* te zijn. Het huwelijk van prins Charles en Diana in 1981 werd

---

⁶⁴ Debord, G. (1994), pp. 17.

⁶⁵ Billig (1992), pp. 4.

⁶⁶ *BBC* (2011).

⁶⁷ Benson, A. C. [ed.] (2012), pp. 123.

⁶⁸ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp 139.

bekeken door 750 miljoen kijkers⁶⁹ en het meest recente huwelijk van prins William en Catherine Middleton op 29 april 2011 had een geschat aantal van 2 miljard kijkers wereldwijd.⁷⁰

De hoeveelheid camera's en spotlights die gericht zijn op het privéleven van de *royals* zorgt er echter ook voor dat het volk steeds meer wil. "(...) Most British people would feel some sense of awe in the Queen's actual presence. Distanced by the TV lens they feel none. We want to see more and more, close-ups and private moments. We have the illusion of intimacy. We want to know more."⁷¹ Het spektakel is niet direct, onecht en onverzadigbaar. Wat Marr hier dus omschrijft komt overeen met het spektakel van Debord en het individu dat Debord ziet als onverzadigbare consument.⁷²

Het gevolg van het verlangen om meer te willen weten en zien, is dat de familiemonarchie die door koningin Victoria in de 19^e eeuw is opgebouwd en door Koning George V en VI en uiteindelijk koningin Elizabeth II in stand gehouden is, aan het eind van de 20^e eeuw begint te wankelen. Want hoe is het mogelijk om het mystieke te verenigen met het intieme? In het volgende hoofdstuk zal ik ingaan op de problemen die dit voor koningin Elizabeth II teweeg brengt en hoe de relatie van het Koninklijk huis en de media zich ontwikkeld vanaf Elizabeth's *annus horribilis* 1992 tot aan haar Diamanten Jubileum precies twintig jaar later.

---

⁶⁹ BBC (16 november 2010).

⁷⁰ Beckford, M. & Greame, P. (29 april 2011).

⁷¹ Marr, A. (2012), pp. 233.

⁷² Debord, G. (1994), pp. 27.

H3. Van 'theater van de staat' tot 'soap van het volk'

Het brits koninklijk instituut en de hedendaagse celebritycultuur (1980 - 2012)

Aan de familiemonarchie die in de 19^e eeuw door koningin Victoria wordt opgebouwd en door haar opvolgers zorgvuldig in stand wordt gehouden, komt in de jaren negentig abrupt een einde. Drie van de kinderen van koningin Elizabeth II kondigt in 1992 aan te willen scheiden. In maart besloot prins Andrew te scheiden van zijn vrouw Sarah Ferguson en een paar maanden later ging prinses Anne scheiden van haar man Mark Phillips. Niet veel later kondigen zelfs prins Charles en Diana aan dat hun huwelijk voorbij is.⁷³ Op 24 november 1992 geeft koningin Elizabeth II in een speech ter ere van haar veertigjarig ambtsjubileum aan dat het afgelopen jaar een *annus horribilis* was geweest. Voor dit noodlottige jaar wist de Britse Koninklijke familie zich te presenteren als de ideale middenklasse familie en voor de koningin was het huwelijk en het gezin één van haar belangrijkste christelijke idealen. Van de drie verbroken huwelijken wordt er aan de scheiding van prins Charles en prinses Diana echter het meest aandacht besteed door de media. Dit komt niet alleen omdat het hier de kroonprins betreft, maar ook omdat Diana vanaf het moment dat ze gesignaleerd wordt met prins Charles één van de meest gefotografeerde vrouwen ter wereld wordt.

3.1 Het koningshuis als soap

Toen de vrijgezelle prins Charles in 1980 steeds vaker werd gesignaleerd met Diana Spencer werd zij al snel achtervolgd door de pers. Diana was met haar uiterlijk en van nature verlegen karakter een gewild subject voor de media.⁷⁴ Volgens Blain en O'Donnell is haar populariteit ook deels te verklaren door het feit dat ze een burgermeisje is dat is opgenomen in de koninklijke familie: "her telegenic and photogenic appearance, so emphasized by contrast with the rest of the 'firm'; her simultaneous royalty and distance from royalty."⁷⁵ Op 24 februari 1981 werd bekend gemaakt door het paleis dat prins Charles zich had verloofd met Diana Spencer en vanaf dit moment werd Diana nog meer een nationale obsessie. Hoewel Diana nu onder het koninklijke persbureau viel, deed het paleis weinig om haar uit de publieke belangstelling te houden.⁷⁶ Diana was zelfs populairder dan haar man en de toekomstige koning prins Charles zelf. Het huwelijksgeluk hield echter niet lang stand en het uiteenvallen van het huwelijk gebeurde op zeer publiek niveau. "Every detail that the press could glean about the cause of the split was dissected and debated at great length in newspapers, radio

---

⁷³ Wilson, A.N. (1993), pp. 7.

⁷⁴ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp. 151.

⁷⁵ Blain, N. en O'Donnell, H. (2003), pp. 175.

⁷⁶ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp. 152.

and television programmes”⁷⁷. Charles en Diana gingen in 1992 officieel uit elkaar, maar wat de pers betreft was dit niet het einde van het verhaal. Hoewel het paleis het schandaal in de doofpot probeerde te stoppen, zocht Diana juist de publiciteit op. Ze werkte samen met Andrew Morton voor het boek *Diana, Her True Story* waarin schokkende onthullingen werden gedaan over haar huwelijk en in 1995 gaf ze een televisie-interview over het onderwerp aan *Panorama*.⁷⁸

De beslissing van Diana om haar hele privéleven in de openbaarheid te gooien, was in strijd met de gebruikelijke discretie van het Koninklijk Huis en deed de Britse monarchie op z'n grondvesten schudden. Diana vertelde zowel in het boek als in het televisie-interview over de affaires van zowel haarzelf als prins Charles en over de manier waarop het Koninklijk Huis haar dwars zat na de scheiding. Zo vertelde ze dat ze werd gezien als een probleem en dat het leven haar moeilijk werd gemaakt. Buitenlandse trips werden geannuleerd of haar post raakte bijvoorbeeld kwijt. Ook zou er een telefoongesprek van haar met haar geliefde James Gilby zijn gelect om haar in diskrediet te brengen: “my husband’s side was very busy stopping me”.⁷⁹ De reden dat men haar dwars zou zitten, zou volgens Diana zelf komen omdat zij populairder was geworden dan prins Charles en ze meer aandacht en publiciteit kreeg. Bovendien dacht ze dat ze een probleem was voor de koninklijke familie omdat ze anders was, ze volgt geen regels en deed wat goed voelde. Deze uitzending werd door maar liefst 23 miljoen mensen bekeken.⁸⁰ Vanaf dit moment breekt er een mediaoorlog uit tussen prinses Diana en Buckingham Palace, waarbij het paleis de prinses vooral probeert neer te zetten als een labiele en emotionele vrouw. Diana probeert van zichzelf juist een ander soort prinses te maken, die open is naar de media en meer een gevoelsmens is dan de ‘kille’ leden van het Koninklijk Huis. Ze nodigt veel pers uit bij haar liefdadigheidsprojecten en foto’s van Diana die zieke kinderen knuffelt gaan de hele wereld over. Aan de mediaoorlog komt voorgoed een eind in 1997 als prinses Diana op tragische wijze sterft in de Pont de l’Alma tunnel in Parijs terwijl ze wordt achtervolgd door de paparazzi. Deze gebeurtenis zorgde voor een extreme vorm van internationale rouw en bracht het imago van de koninklijke familie in het algemeen en koningin Elizabeth II in het bijzonder, ernstige schade toe. Er ontstonden zelfs enkele complottheorieën dat het Koninklijk Huis achter de dood van prinses Diana zou zitten.

De koningin was op dat moment met haar kleinkinderen prins William en prins Harry op vakantie in Balmoral en bleef daar ook, wat leidde tot woede van het Britse volk. De pers wakkerde deze woede verder aan door te stellen dat de vlag op Buckingham Palace op half stok behoorde te hangen en dat dit niet het geval was. Hoewel het de media zijn die hebben gezorgd voor woede onder het volk jegens de monarch, gebruikt koningin Elizabeth uiteindelijk dezelfde media om de

---

⁷⁷ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp. 159.

⁷⁸ Marr, A. (2012), pp. 323.

⁷⁹ *Panorama* (1981) ‘Diana: interview’

⁸⁰ Marr, A. (2012), pp. 333.

natie toe te spreken. In de televisie toespraak zit meer emotie dan tot dan toe normaal gesproken het geval is bij haar speeches. Hoewel ze het volk toespreekt vanuit haar functie als staatshoofd, legt ze nadruk op haar rol als moeder en grootmoeder: “What I say to you now as your Queen and as a grandmother, I say from my heart (...).”⁸¹ Koningin Elizabeth gebruikt het medium televisie om een warmere en meer persoonlijke kant van zichzelf te laten zien, een strategie die haar schoondochter zo populair heeft gemaakt bij het volk.

De begrafenis van Diana werd uiteindelijk nog beter bekeken dan haar huwelijk. Er stonden ruim een miljoen mensen langs de route en de dienst werd door 2,5 miljard mensen op televisie gevolgd. In de hedendaagse spektakelmaatschappij, of mediasamenleving, kan ook de dood en begrafenis van Diana gezien worden als een mediaspektakel volgens de theorie van Debord. De vele dagen waarop er onafgebroken op televisie verslag wordt gedaan van het ongeluk, maakt de gebeurtenis tot een publiekelijk spektakel en creëert voor het volk de mogelijkheid voor een gemedieerde vorm van rouw: “In events such as these, the media serve to create a sense of community at local national and global levels.”⁸² Mensen over de hele wereld deelden in het verdriet om de overleden prinses. Het werd een gebeurtenis waar men het samen over had en waar iedereen een mening over had.

Diana's populariteit was voornamelijk te danken aan het feit dat ze zich niets aantrok van de formaliteiten en tradities binnen de Koninklijke familie en zorgde voor een frisse wind binnen het monarchie. Door Diana veranderden de verwachtingen die mensen hadden van de Britse Koninklijke familie. Ze dwong ze minder afstandelijk te zijn, minder formeel en meer in te spelen op de behoeften van het volk, zoals meteen al duidelijk is geworden bij de speech van koningin Elizabeth II naar aanleiding van haar dood. Diana heeft het gezicht van de Britse monarchie dan ook voorgoed veranderd.⁸³

3.2 De Britse Koninklijke familie als beroemdheden

Het koningshuis had wel eerder een dergelijk ‘zwart schaap’ in de familie meegemaakt die de regels omtrent privacy schond en zich naar koninklijke maatstaven iets te prettig voelde in de spotlights. Koning Edward VIII, de oom van koningin Elizabeth II, was volgens velen een ijdele, zelfingenomen beroemdheid die meer dan genoeg charisma bezat voor een leven in de politiek of televisiewereld, maar niet geschikt was om een constitutionele monarchie te leiden.⁸⁴ Hij beaamt dit in het boek *A King's Story*: “The idea that my birth and title should somehow or other set me apart from and above other people struck me as wrong... Without understanding why, I was in unconscious rebellion

---

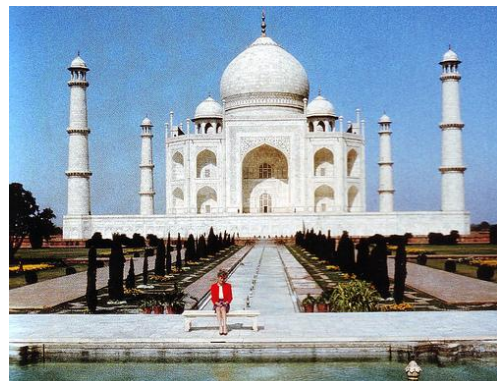
⁸¹ BBC (2012) ‘Diamond Queen’.

⁸² Sturken, M. & Cartwright, L. (2005), pp. 181.

⁸³ Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011), pp. 160.

⁸⁴ Marr, A. (2012), pp. 44.

against my position.”⁸⁵ Uiteindelijk trouwde hij met de Amerikaanse gescheiden Wallis Simpson, deed afstand van de troon en ging in Frankrijk wonen. Volgens Marr zijn Edward VIII en Diana voorbeelden van wat er kan gebeuren met een vooraanstaand lid van de koninklijke familie als zij zich als beroemdheden gaan gedragen.⁸⁶ De reden dat Diana zich op een dergelijke manier in de media profileerde kwam waarschijnlijk met name door de tijd waarin zij opgroeide. Ze ging een stuk lossier om met de journalisten dan haar man prins Charles en voelde zich zichtbaar meer op haar gemak voor de camera. De kroonprins was dan ook twaalf jaar ouder en opgegroeid in een streng milieu waar protocollen en tradities erg belangrijk waren. Diana daarentegen groeide op in de jaren tachtig en was een fan van de popcultuur van die tijd.⁸⁷ In de jaren tachtig was er volgens Marr sprake van een op beroemdheden beluste mediacultuur en waren publiek voyeurisme en exhibitionisme heel gewoon.⁸⁸ Omdat Diana opgroeide met beroemdheden die te pas en te onpas hun verhaal vertelden, was Diana waarschijnlijk ook meer dan bereid háár kan van het verhaal te vertellen. Bovendien wilde ze graag begrepen worden door het volk en vond het belangrijk dat men partij voor haar koos, in plaats van voor de koninklijke familie. Ook toen ze nog samen was met prins Charles wist Diana al met behulp van beeld haar gevoelens over te brengen. Marr beschrijft in zijn boek een foto van Diana terwijl ze op staatsbezoek is in India zonder haar man: “(...) Diana alone and lonely during a visit to India, famously in front of the Taj Mahal, that monument married love. She had a keen eye for an image and had effectively used the press photographers to send a public message about her inner feelings”.⁸⁹ (figuur 11) Volgens Blain en O’Donnell is niemand meer een creatie van de media dan Diana: “No-one in history was so much a product of the media as Diana and no-one was ever more governed by her own image”⁹⁰

Figuur 31. Prinses Diana voor de Taj Mahal (1992)

Hoewel er tijdens deze mediaoorlog veel kritiek is op de koningin en haar imago van ‘ijskoningin’ blijft Elizabeth II voor de rest enigszins buiten schot en geniet een soort onaantastbare status. Marr schrijft dat dit bij de jongere generatie *royals* absoluut niet het geval is: “Her children (...) had been demoted to the level of celebrities, meaning they took their place in the endless ‘set ‘em up, knock

⁸⁵ Edward, Duke of Windsor (1951) *A King’s Story*, Londen: Cassell & Co, pp. 132.

⁸⁶ Marr, A. (2012), pp. 44.

⁸⁷ Marr, A. (2012), pp. 309.

⁸⁸ Marr, A. (2012), pp. 315.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Blain, N. en O’Donnell, H. (2003), pp. 17.

‘em down’ game which also chewed up and spat out rock musicians, actresses and television stars.”⁹¹ Was het voorheen gebruikelijk voor de leden van het Koninklijk Huis was om zichzelf in de media te representeren als een ‘normale’ familie uit de middeklasse, tegenwoordig is dit nauwelijks nog mogelijk omdat de jongere prinsen en prinsessen steeds vaker worden beschouwd als echte beroemdheden. Een actueel voorbeeld hiervan zijn de twee zonen van prins Charles en prinses Diana: de prinsen William en Harry. De twee jongens staan al hun hele leven in de spotlights en worden hun hele bestaan niet alleen achtervolgd door journalisten en filmcamera’s maar ook door fans. De broers hebben de fotogenieke genen van hun moeder geërfd en staan net als veel zangeres of acteurs op posters of op covers van tijdschriften (figuur 12). Het voornaamste verschil tussen de prinsen en filmsterren is dat de bekendheid van William en Harry niet van tijdelijke aard is. De twee prinsen zullen vermoedelijk altijd de positie behouden die ze nu hebben en daarom zullen zij voor de

Figuur 12. (links) Prins William op de cover van Hello! (rechts) Prins Harry op de cover van GQ

media ook altijd interessant blijven. In een interview met de Amerikaanse zender NBC reageren prins Harry en prins William op hun *celebrity* status. Harry zegt dat het klopt dat zij vanaf hun geboorte bekend zijn, maar omdat zij er niet om hebben gevraagd is het ook een status die niet altijd wenselijk is. Ze willen niet altijd achtervolgd worden door de

media, maar ze hebben geen keus. Ook reageren ze op het imago dat in de loop der tijd is ontstaan van hen: “they (de media) have given us images that suits them” zegt Harry. William vult dit aan: “Neither of us care really about images, we are ourselves and what gets reported and what people make of that is up to them, but we don’t go about and do things we wouldn’t normally do.”⁹² Maar nog meer dan hun moeder zijn de twee prinsen opgegroeid in een celebrity- en mediageoriënteerde cultuur.

Opnieuw lijken de jonge leden van het koninklijk huis de redding te zijn van de Britse monarchie. Het paleis is er zich van bewust dat het volk snel zijn interesse verliest in het koningshuis en dus worden de jongere leden van het Koninklijk Huis ingezet in de PR-campagne. Hetzelfde gebeurde halverwege de jaren zestig met prins Charles en prinses Anne. Het is gebruikelijk ten tijde

⁹¹ Marr, A. (2012), pp. 318.

⁹² NBC (2007) ‘Prins Harry and William: interview’

van het regeringsjubileum alle landen van de Gemeenebest te bezoeken. Dit jaar heeft koningin Elizabeth II echter besloten dat zij dit niet gaat doen, maar haar kinderen en kleinkinderen. Het is voor het eerst dat de jonge generatie zo zichtbaar is tijdens een ambtsjubileum van een monarch. De meeste media-aandacht is tot nu toe uitgegaan naar prins Harry, die voor de *Diamond Jubilee tour* begin maart van dit jaar de eilanden Jamaica, Belize en de Bahama's bezocht. Tijdens deze Caribische tour is de prins te zien met cocktails in zijn hand, staat hij te dansen met de lokale bevolking en speelt hij vals tijdens een hardloopwedstrijd met wereldkampioen Usain Bolt. Harry mag dan eerder in het interview met *CBS* hebben aangegeven dat het de media is die hem het imago van wildebras en feestbeest aanmeet, maar aangezien hij dit imago zelf in stand houdt, is het de vraag of het de media zijn die de prins op deze manier afbeeldt. Tijdens de tour wordt opnieuw de tegenstelling duidelijk waar de *royals* tegenwoordig steeds meer mee te maken hebben. Prins Harry gedraagt zich enerzijds als een normale jonge man die geniet van een feestje, anderzijds wordt ook zijn koninklijke status duidelijk door de hoeveelheid ceremonieel tijdens het bezoek (figuur 13). De prins brengt een deel van de tour in zijn uniform door terwijl hij de traditionele wacht inspecteert en ontmoetingen heeft met premiers. Er is een goede balans tussen het mystieke en het menselijke, hoewel het lijkt dat het menselijke meer en meer de overhand begint te krijgen bij de jongere generatie.

Figuur 13. Prins Harry op *Diamond Jubilee tour* in Jamaica. Links met hardloop kampioen Usain Bolt, rechts inspectie van de wacht.

3.3 De Britse Koninklijke familie als acteurs

Hoewel de familiemonarchie is veranderd door overspel en scheidingen, blijft het gezin één van de belangrijkste idealen binnen de Koninklijke familie. Het soort familie is echter veranderd en dus past ook de monarchie zich aan. Eén van de jonge stellen die zich het meest recent in de echt hebben laten verbinden zijn prins William en Catherine. Het paar was acht jaar samen voordat ze zich verloofden. Een dergelijke lange verkering is ongebruikelijk voor koninklijke maatstaven maar toont wel aan dat er het één en ander is veranderd binnen de tradities. Tevens blijkt dit uit het traditionele verlovingsinterview van het paar op 16 november 2010. William en Catherine vertellen dat ze er lang

over na hebben gedacht om in het huwelijksbootje te stappen en dat ze het met name rustig aan hebben gedaan vanwege lessen die er uit het verleden zijn geleerd. Hiermee doelt prins William op de snelle verloving van zijn vader en moeder en de scheiding die daar al even snel op volgde. Als men dit interview vergelijkt met dat van William's ouders prins Charles en Diana bijna dertig jaar eerder op 28 juli 1981 worden ook andere zaken duidelijk, namelijk dat William en Catherine meer bewust worden van de rol die ze moeten spelen. Het stel is grappiger, vertellen leuke anekdotes en weten hoe ze de kijker moeten aanspreken. Zo vraagt de verslaggever of William wel eens voor Catherine heeft gekookt waarop wordt gereageerd met een anekdote over dat hij dat wel eens heeft geprobeerd om indruk te maken, maar dat er dan altijd wel iets mis ging of aanbrandde en Catherine vervolgens als redder in nood moest komen opdagen.⁹³ Aan prins Charles en Diana wordt een soortgelijke vraag gesteld maar deze is duidelijk gericht aan Diana. Zij antwoordt dat ze wel eens een kookcursus heeft gevolgd en een gemiddelde kok is. Ook wordt er gevraagd hoe ze het huishouden gaan aanpakken, na een lange stilte zegt Charles tegen Diana "You're the one with the domestic responsibilities". Diana antwoordt dan dat ze er naar uitkijkt een goede echtgenote voor haar man te zijn.⁹⁴

Wanneer men kijkt naar dit interview van prins William en Catherine valt op dat er een significante verandering heeft plaatsgevonden in hoe er door het Koninklijk Huis invulling wordt gegeven aan de rol die zij trachten te verbeelden voor de camera, namelijk die van 'menselijke monarch'. In de 19^e eeuw wilde koningin Victoria de monarchie populairder maken en deed dit door zichzelf meer zichtbaar te maken voor het volk en het Koninklijk Huis af te beelden als middenklasse familie. Destijds bleef het echter slechts bij afbeelden. Op foto's poseerde de monarch met haar kinderen en echtgenoot en in het openbaar werd zij, in het geval van de *Great Exhibition* zelfs letterlijk, op een podium gezet om deze rol te kunnen uitbeelden. Lange tijd werd dit 'uitbeelden' van de familiemonarchie in tact gehouden, oftewel het koninklijk spektakel dat slechts uit beelden bestaat verandert niet. In 1923 verbood George V zijn schoondochter nog om een interview te geven over haar aanstaande huwelijk omdat dit ongehoord was. Met de komst van de massamedia in de jaren zestig neemt ook de hoeveelheid berichtgeving omtrent het Koninklijk Huis toe en worden de leden van het Koninklijk Huis zich langzaam maar zeker steeds meer bewust dat ze niet alleen een rol moeten uitbeelden, maar ook moeten spelen. Voor de camera moeten ze er niet alleen uitzien als een normaal gezin, ze moeten dit ook zijn. Hoewel het interview met Charles en Diana nog star, stijf en ongemakkelijk is, lijken William en Catherine in hun interview een normaal en doorsnee verliefd stel te zijn met alledaagse problemen. Het spelen van een dergelijke rol hoort ook bij de theorie van het spektakel: "Media stars are spectacular representations of living human beings, distilling the

---

⁹³ BBC (2010) 'William and Kate: interview'.

⁹⁴ BBC (1981) 'Charles and Diana: interview'.

essence of the spectacle's banality into images of possible roles. Stardom is a diversification in the semblance of life – the object of an identification with mere appearance which is intended to compensate for the crumbling of directly lived experienced diversifications of productive activity”⁹⁵. Wat Debord hiermee bedoelt is dat bijvoorbeeld beroemdheden, of in dit geval leden van het Koninklijk Huis, worden neer gezet als individuen die een afspiegeling zijn van ‘echte mensen’. Deze identificatie van het volk met beroemdheden of mediapersoonlijkheden moet een compensatie zijn voor het feit dat er in de spektakelmaatschappij niet langer sprake is van een ‘echte ervaring’ of ‘echte beelden’. Identificatie met de monarch in dit geval kan plaatsvinden doordat de leden van het Koninklijk Huis zich steeds ‘menschelijker’ gaan gedragen en er een goede balans ontstaat tussen mystiek en openheid.

Met de komst van prinses Diana in het Koninklijk Huis veranderen de verwachtingen die de media hebben van de *royals*. Prinses Diana is meer open naar de pers toe en toont emoties in het openbaar, iets wat tot dan toe ongehoord was. In tegenstelling tot haar man is de prinses namelijk opgegroeid in een op beroemdheden beluste mediacultuur en weet ze dat het belangrijk is om op een juiste manier te poseren voor de camera en de namen van de journalisten te kennen, een camerabewuste houding die ze heeft overgedragen op haar zoons, prins William en prins Harry.⁹⁶ Deze jonge generatie laat een kant van de monarchie zien die meer menselijk is en ze hebben in de media een imago gecreëerd wat aansluit bij de hedendaagse jongerencultuur. Hierdoor worden ze, net als hun moeder, behandeld als beroemdheden. Het inzetten van de jongere leden van het Koninklijk Huis lijkt net als 1969 een goed bedachte PR campagne van Buckingham Palace wat ook Jennie Bond, de Koninklijk Huisverslaggever van de *BBC*, bevestigt: “The young royals are making the monarchy enormously cool”⁹⁷

---

⁹⁵ Debord, G. (1994), pp. 38.

⁹⁶ *BBC* (2012) ‘Diamond Queen’.

⁹⁷ Jeffries, S. (2012).

De menselijke monarch

2012 staat voor het Brits Koninklijk Huis in het teken van het zestigjarig regeringsjubileum van koningin Elizabeth II. Een jubileum in het algemeen en deze *Diamond Jubilee* in het bijzonder is volgens Marr een bedachte traditie die het de monarchie mogelijk maakt om de volledige nieuwsagenda's van de televisienetwerken te domineren. Voor het volk is het voornamelijk een manier om terug te kijken op zestig jaar regeringsgeschiedenis.⁹⁸ Als er terug wordt gekeken op de regeerperiode van koningin Elizabeth II zal er volgens Robert Lacey, de biograaf van koningin Elizabeth II, niet worden gesproken over de manier waarop de monarch met politieke crises omging, maar juist op de manier waarop zij de media leerde adapteren en gebruiken: "I think the reign of Elizabeth II will be looked back on above all in terms not of the particular political crises but of the way in which the monarchy adapted to the media, was nearly brought crashing down by the media – I'm thinking of what happened at the time of Diana's death – and has since emerged into calmer waters"⁹⁹ Want vijftien jaar na de dood van Diana Spencer is het Britse koningshuis populairder dan ooit, blijkt ook uit peilingen van de Britse krant *The Guardian*.

Ondanks de huidige populariteit van de koninklijke familie kent de lange geschiedenis van Engelse koningen en koninginnen enkele momenten waarop de monarchie dreigde op te houden te bestaan. Het is koningin Victoria die in de 19^e eeuw, vlak na de Franse revolutie, voor het eerst bewust de media inzet om voor een grotere zichtbaarheid van het Koninklijk Huis te zorgen. Zij wordt daarom ook wel de eerste mediamonarch genoemd. Het verhaal van koningin Victoria en de mediastrategieën die zij met haar adviseurs ontwikkelde en uitvoerde om de monarchie te redden was dan ook de start van deze scriptie waarin ik trachtte te onderzoeken hoe de Britse koninklijke familie vanaf de 19^e eeuw de media inzette ten behoud van de monarchie. Vanaf de 19^e eeuw is er een veranderende relatie tussen het Koninklijk Huis en de media zichtbaar, die voornamelijk te danken is aan de afnemende macht van de monarchie en de strijd die de monarchie levert om deze macht te kunnen behouden. Om te kunnen blijven bestaan moet de monarchie een nieuwe functie voor zichzelf uitvinden en kennen ze zichzelf een meer symbolische rol toe. Koningin Victoria doet dit door middel van fotografie en verspreidt het beeld van een familiemonarchie waarbij zij de matriarch van de natie wordt. Bovendien maakt koningin Victoria van privémomenten als de kroning en het huwelijk openbare spektakels voor het volk.

---

⁹⁸ Marr, A. (2012), pp. 11.

⁹⁹ Marr, A. (2012), pp. 250.

Naarmate er nieuwe media ontstaan als radio en televisie worden ook deze gebruikt om het staatshoofd dichterbij het volk te brengen. In 1932 wordt de eerste kerstboodschap van George V via de radio uitgezonden en in 1957 gebeurt dit live op televisie bij koningin Elizabeth II. De spektakels die in het Victoriaanse tijdperk worden gecreëerd voor het volk, worden in de 20^e en 21^e eeuw steeds grotere mediaspektakels. Tussen 1973 en 1981 trouwen drie van de vier kinderen van koningin Elizabeth II voor het oog van miljoenen toeschouwers. De familiemonarchie is op haar best en de beelden gaan de hele wereld over. Maar naarmate de camera's steeds meer laten zien van de koningin en het hofleven wordt er ook gevreesd dat het koningshuis gedemystificeerd en gebanaliseerd wordt. Er is echter geen weg meer terug en de massamedia die van het Koninklijk Huis een bloeiend instituut maken, breken deze net zo snel weer af in de jaren negentig als er een mediaoorlog ontstaat tussen prins Charles en zijn ex-vrouw Diana Spencer. Na het tragische ongeluk van de prinses in 1997 daalt de populariteit van koningin Elizabeth II tot een dieptepunt. Zij gebruikt echter dezelfde media, die voor deze impopulariteit hebben gezorgd, om de natie toe te spreken en zichzelf neer te zetten als gevoelige koningin en moeder.

“The monarchy was in the popularity business, at a time when crown and scepters had lost their lustre and human stories were replacing them”¹⁰⁰. Deze menselijke kant van de monarchie begint steeds belangrijker te worden en er wordt gestreefd vanuit de monarchie om te zorgen voor een goede balans tussen het koninklijke en het menselijke. Deze paradox wordt op dit moment het best belichaamd door de jongere generatie *royals* zoals prins William en prins Harry. Prins William is op 29 april 2011 getrouwd voor het oog van een miljarden publiek waarbij de grootsheid en de grandeur van het Koningshuis werd benadrukt, maar ook de menselijke emotie centraal stond. Niet lang daarna heeft William's broer prins Harry een officieel bezoek gebracht aan het Caribische gebied namens zijn grootmoeder koningin Elizabeth II.

Hierbij werden ceremoniële tradities afgewisseld met informele bezoeken waardoor prins Harry het ene moment in zijn uniform een kerkdienst bijwoonde en het volgende moment in informele kleding aan het dansen was en cocktails aam het drinken met de lokale bevolking. De jongere generatie lijkt te worden gebruikt voor een PR campagne door het paleis waarbij enerzijds hun koninklijke status wordt benadrukt en tegelijkertijd wordt gedaan alsof ze heel normaal zijn. Halverwege de jaren zestig

Figuur 4. Prins Charles als weerman tijdens een bezoek aan de BBC (10-05-2012).

¹⁰⁰ Marr, A. (2012), pp. 324.

gebeurde hetzelfde met prins Charles en zijn broers en zus. Dit fenomeen is ook niet zo verwonderlijk want het zijn deze jonge prinsen en prinsessen die uiteindelijk de troon over moeten nemen en voor het behoud van de monarchie moeten zorgen. Binnen afzienbare tijd zal Engeland een nieuw staatshoofd hebben en dit zal waarschijnlijk ook gevolgen hebben voor de relatie tussen het Koninklijk Huis en de media. Kroonprins Charles lijkt met een charmeoffensief bezig te zijn toen hij op 10 mei 2012 het weer presenteerde bij de *BBC* en ook prins William, als tweede in lijn van troonsopvolging, beseft dat voor het behoud van de monarchie het belangrijk is om een bepaald menselijk en hedendaags imago in stand te houden:

“What the Queen’s managed to do, is she managed to bring the monarchy into the 21st century as best as she can. Every organization needs to look at itself a lot of the time and the monarchy is a constant evolving machine and I think it really wants to reflect society, it wants to move with the time, and it’s important that it does for it’s own survival.”¹⁰¹

---

¹⁰¹ *BBC* (2012) ‘Diamond Queen’.

Bibliografie

Boeken

Benson, A.C. [ed.] (2012) *The Letters of Queen Victoria*. Londen: General Books.

Blain, N. en O'Donnell, H. (2003) *Media, Monarchy & Power*. Bristol: Intellect.

Billig, M. (1992) *Talking of the Royal Family*. Londen: Routledge.

Charlot, M. (1991) *Victoria. The Young Queen*. Oxford: Oxford University Press.

Debord, G. (1995) *The Society of the Spectacle*. New York: Zone Books.

Deploige, J. & Deneckere, G. [eds] (2006) *Mystifying the Monarch. Studies on Discourse, Power and History*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Homans, M. (1998) *Royal Representations: Queen Victoria and British culture, 1837-1876*. Chicago: The University of Chicago Press.

Marr, A. (2012) *Diamond Queen*. Londen: Macmillan.

Mulvey, L. (2000) 'Visual pleasure and narrative cinema', in: Stam, R. & Miller, T., *Film Theory and Anthology*. Oxford: Blackwell.

Osta, J. van (1998) *Theater van de Staat. Oranje, Windsor en de Moderne Monarchie*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.

Plunkett, J. (2003) *Queen Victoria: First Media Monarch*. Oxford: Oxford University Press.

Smelik, A. (2009) 'Lara Croft, Kill Bill, and Feminist Film Studies', in: *Doing Gender in Media, Art and Culture* [Buikema, R. & Tuin, I. van der eds]. Londen: Routledge.

Sturken, M. & Cartwright, L. (2001) *Practices of looking: an introduction to visual culture*. Oxford: Oxford University Press.

Weir, A., Williams, K., Gristwood, S. & Borman, T. (2011) *The Ring and the Crown. A History of Royal Weddings 1066-2011*. Londen: Hutchinson.

Wilson, A.N. (1993) *De opkomst en ondergang van het Engelse koningshuis*. Amsterdam: Ooievaar Pockethouse.

Artikelen

BBC (16 november 2010) 'UK economy set for royal wedding feelgood factor'.

<http://www.bbc.co.uk/news/business-11766777> (9-6-2012).

Beckford, M. & Greame, P. (29 april 2011) 'Royal Wedding Facts and Figures', in: *Telegraph*.

<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/royal-wedding/8483199/Royal-wedding-facts-and-figures.html> (9-6-2012).

Gygnell, K. (2007) 'Philip, a diamond rock for a Queen', in: *Daily Mail*.

<http://www.dailymail.co.uk/debate/columnists/article-495335/Philip-diamond-rock-Queen.html> (30-5-2012).

Hereford journal (30 april 1851) 'The Crystal Palace and Great Exhibition of 1851',

<http://media.britishnewspaperarchive.co.uk/bna-media.php?id=14&ids=45> (7-7-2012).

Jeffries, S. (2012) 'How the royals became cool', in: *The Guardian*.

<http://www.guardian.co.uk/uk/2012/apr/11/how-the-royals-became-cool> (8-7-2012).

Singh, A. (2011) 'Royal family documentary revived four decades on', in: *The Telegraph*.

<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/theroyalfamily/8255483/Royal-family-documentary-revived-four-decades-on.html> (30-5-2012).

Vinter, P. (5-6-2012) 'BBC blames the rain: Thames Pageant Producer behind 'inane' and 'celebrity-driven drivel' says it was the weather's fault' in: *Daily Mail*.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2154767/Diamond-jubilee-BBC-attacked-inane-celebrity-driven-coverage-Queens-Thames-Pageant.html#ixzz1zwQ3O47t> (7-7-2012).

Documentaires

BBC (29-03-2011) *A History of Royal Weddings*.

BBC (2012) *Diamond Queen*.

Internet

NBC (19-6-2007) 'One-on-one with the princes'.

<http://www.youtube.com/watch?v=axiuW2kjNpQ&feature=related>

Panorama (1995) 'Princess Diana interview'.

<http://www.youtube.com/watch?v=6RKg7bVnIOo>

Sky News (9-6-2012) 'Eugenie: Jubilee Hard for Queen without Duke'.

<http://news.sky.com/story/947086/eugenie-jubilee-hard-for-queen-without-duke>